

LAMM VANDA*

A Nemzetközi Bíróság és a nukleáris fegyverek – A Marshall-szigetek 2014-es színre lépése

A Nemzetközi Bíróság, az ENSZ legfőbb bírói fóruma a nukleáris fegyverekkel összefüggő kérdésekkel már eddig is több ügyben foglalkozott. Az jogesetek sorát az 1970-es években az Ausztrália és Új-Zéland által a Csendes-óceán déli térségében végrehajtott nukleáris kísérletek miatt a Franciaország ellen benyújtott keresetek nyitották. Ezeket követte az 1990-es évek közepén az Egészségügyi Világszervezet, majd pedig az ENSZ Közgyűlése által a nukleáris fegyverek alkalmazásával összefüggésben kezdeményezett két tanácsadó véleményezési eljárás. 2014 tavaszán ismét a Nemzetközi Bíróság elé került a nukleáris fegyverek ügyek, amikor a Marshall-szigetek Köztársaság (a továbbiakban Marshall-szigetek) kilenc nukleáris fegyverrel rendelkező állammal – az Egyesült Államokkal, az Egyesült Királysággal, Franciaországgal, Kínával, Oroszországgal, továbbá Indiával, Pakisztánnal, a Koreai Népi Demokratikus Köztársasággal (a továbbiakban: Észak-Korea) és Izraellel – szemben fordult keresettel a Bírósághoz.

I. A régi ügyek

Mielőtt rátérnénk a Marshall-szigetek által kezdeményezett kilenc ügyre, érdemes néhány szót szólni a korábbi jogesetekről. A francia nukleáris kísérletek miatt 1973-ban kezdődött két ügyben a felperes államok, Ausztrália és Új-Zéland kereseteikben arra kérték a Bíróságot, állapítsa meg és mondja ki, a Csendes-óceán déli térségében végrehajtott francia légköri nukleáris kísérletek – amelyek az említett államok területén radioaktív lecsapódást idéztek elő – összeegyeztethetetlenek a nemzetközi jog vonatkozó szabályaival, és a Bíróság „parancsolja meg a Francia Köztársaságnak, hogy ilyen kísérleteket többé ne hajtson végre.”¹ A Bíróság 1974. december 20-án kelt ítéleteiben megkerülte a probléma lényegét, s nem vizsgálta a francia légköri nukleáris kísérletek meg-

* Az MTA r. tagja, kutatóprofesszor, MTA TK Jogtudományi Intézet; egyetemi tanár, Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Győr

¹ Franciaország 1960 és 1963 között Algéria szaharai területein folytatta légköri és földalatti nukleáris kísérleteit. Miután az ENSZ Közgyűlése több határozatában, így a 1379 (XIV) és a 1652 (XVI) határozatokban foglalkozott a szaharai francia nukleáris robbantásokkal, illetve Afrika nukleáris fegyvermentes övezetté nyilvánításának tervével, Franciaország 1963 áprilisától nukleáris kísérleteit áthelyezte a Csendes-óceán térségébe, mégpedig elsősorban a Mururoa korallzátonyra.

engedettségét, holott a felperesek keresete, nem csak a térségbeli nukleáris kísérletek megakadályozására irányult – amint ezt a Bíróság állította –,² hanem arra is, hogy az ENSZ legfőbb bírói fóruma mondja ki, a légköri nukleáris kísérletek összeegyeztethetetlenek a nemzetközi joggal.³ A Nemzetközi Bíróság a két ügyben döntését arra alapította, hogy a keresetek benyújtása után különböző vezető francia államférfiak – így mások mellett – a köztársasági elnök, a külügyminiszter és a hadügyminiszter nyilatkozatokat tettek közzé, amelyekben bejelentették, hogy záros határidőn belül Franciaország véget vet a légköri nukleáris kísérleteknek. A Bíróság szerint az említett nyilatkozatok úgy tekinthetők, mint a francia állam egyoldalú kötelezettségvállalása arra vonatkozóan, hogy a légköri nukleáris kísérleteket hamarosan befejezik. Az ítélet szerint ezekkel a nyilatkozatokkal a felperesek célját ténylegesen elérték, miután Franciaország egyoldalúan kötelezettséget vállalt arra, hogy a Csendes-óceán déli térségében beszünteti a nukleáris robbantásokat.⁴

A francia nukleáris kísérletek ügyeiben tehát a Bíróság vitathatatlanul a dolgok könnyebbik végét fogta meg, s miután sikerült egy olyan kapaszkodót találnia, amivel nagyjából megnyugtathatta a felperes államokat, valójában az ENSZ legfőbb bírói fóruma megkerülte a választ arra kérdésre, hogy a francia nukleáris kísérletek mennyiben egyeztethetők össze a nemzetközi joggal.⁵

Több mint két évtizeddel a francia nukleáris kísérletekkel kapcsolatos ügyeket követően, az államok egy csoportja ismét az ENSZ legfőbb bírói fórumától próbált választ kapni a nukleáris fegyverekkel összefüggő egyik legfontosabb kérdésre, nevezetesen, a nukleáris fegyverek alkalmazásának jogszerűségére. 1993-ban az el nem kötelezett államok kezdeményezésére az Egészségügyi Világszervezet fordult tanácsadó véleményért a Nemzetközi Bírósághoz abban a kérdésben, hogy “figyelemmel a nukleáris fegyverek egészségügyi és környezeti hatásaira, a nukleáris fegyvereknek valamely állam által háborúban vagy más fegyveres konfliktusban való alkalmazása az adott állam nemzetközi jogi – beleértve az Egészségügyi Világszervezet Alkotmányából eredő – kötelezettségeinek megszegését képezi-e.”⁶ A Bíróság ebben az esetben is kitért az érdemi válasz elől, s fennállása óta első ízben megtagadta a hozzá intézett kérdés megválaszolását.⁷ A Bíróság álláspontja szerint az Egészségügyi Világszervezet kétségtelen

² Vö. *Nuclear Tests case* (Australia v. France) I.C.J. Reports 1974, 263. p.

³ Ezt hangsúlyozta közös ellenvéleményében a Bíróság több tagja. Vö. *Nuclear Tests case* (Australia v. France) I.C.J. Reports, 1974. Joint Dissenting Opinion of Judges Onyeama, Dillard, Jiménez de Arechaga, and Sir HumphreyWaldock, 313. p.

⁴ Uo. 270. p. 1995-ben Új-Zéland az 1974-es ítéletben említett francia intézkedésre nyomán előállott helyzet megvizsgálásának kérésével fordult a Bírósághoz, amely a kérést elutasította.

⁵ Ausztrália keresetében arra hivatkozott, hogy a nukleáris kísérletek, illetve azok további folytatása sérti az ENSZ Alapokmányát, Ausztrália jogait és a nyílt tengerek szabadságát. Miután Franciaország nem volt részese az 1963-ban kelt a légkörben, a világűrben és a víz alatt végzett nukleáris fegyverkísérletek betiltásáról szóló szerződésnek (a továbbiakban: részleges atomcsend szerződés). Ausztrália keresetében csak utalt arra, hogy a részleges atomcsend szerződés megkötésével „új helyzet” állt elő.

⁶ Az ügygel kapcsolatban ld. BOTHE, MICHAEL: *The WHO request*; továbbá LEARY, VIRGINIA: *The WHO case: implications for specialised agencies*. In: BOISSON de CHAZOURNES, LAURENCE – SANDS, PHILIPPE (eds.): *International Law, the International Court of Justice and Nuclear Weapons*. Cambridge University Press, 1999. 103–111. pp. és 112–127. pp.

⁷ Az Állandó Nemzetközi Bíróság joggyakorlatában egyetlen egyszer, a kelet-karéliai ügyben fordult elő, hogy a Bíróság nem tett eleget egy tanácsadó véleményezési kérelemnek. Annak idején a Nemzetek Szö-

rendelkezett azzal a joggal, hogy tanácsadó véleményt kérjen, és a feltett kérdés jogi jellegű volt, ugyanakkor azonban egy olyan kérdésben várták a Bíróság állásfoglalását, amely nem tartozik az Egészségügyi Világszervezet “tevékenységi körébe.”⁸

Azok az államok, amelyek annak idején az Egészségügyi Világszervezetben kiálltak amellett, hogy a szervezet tanácsadó véleményt kérjen a Bíróságtól, hasonló indítvánnyal éltek az ENSZ Közgyűlése felé, ahol sikerült elérniük, hogy – némileg átfogalmazva az Egészségügyi Világszervezet által feltett kérdést – 1995 elején a Közgyűlés fordult tanácsadó véleményért a Bírósághoz. A Közgyűlés által feltett kérdés úgy szólt, hogy „a nukleáris fegyverekkel való fenyegetés vagy e fegyverek alkalmazása a nemzetközi jog alapján minden körülmények között megengedett-e?”

Közgyűlés kérésének az ENSZ legfőbb bírói fóruma helyt adott, s a Nemzetközi Bíróság gyakorlatában ez volt az első absztrakt jogértelmezési ügy, vagyis, egy olyan tanácsadó vélemény, amely nem függött össze konkrét jogvitával. Miután a Statútum 65. cikke értelmében a Bíróság nem köteles eleget tenni a hozzá intézett kérésnek,⁹ így több ENSZ tagállam, de a Bíróság tagjainak egy része is azon az állásponton volt, hogy a testület utasítsa el a kérést. Oda bíró olyannyira a vélemény megadása ellen volt, hogy kezdeményezésére a Bíróság külön előzetes szavazást tartott arról, hogy a véleménykérsnek eleget tegyenek-e vagy sem.¹⁰ A többségi nézet azonban az volt, hogy a Bíróság a Közgyűlés kérését ne utasítsa el. A saját véleményezési gyakorlatával kapcsolatban a Bíróság megismételte azt a korábbi megállapítását, miszerint „A tanácsadó véleményezési funkció nem azt jelenti, hogy az államok közötti vitákat – legalábbis közvetlenül – rendezze a Bíróság, hanem azt, hogy jogi iránymutatást nyújtson a véleményre vonatkozó kérést előterjesztő szervnek”¹¹ A testület hangsúlyozta: „Abból a tényből, hogy a Bíróságnak feltett kérdés nem egy speciális vitára vonatkozik, még nem következik az, hogy a Bíróság visszautasítsa a kért vélemény megadását.”¹²

A nukleáris fegyverek alkalmazásának jogszerűségére vonatkozó tanácsadó véleménykérs mögött az húzódott meg, hogy a nukleáris leszereléssel és a nukleáris fegyverek teljes betiltásával az ENSZ Közgyűlése és más fórumok évek óta foglalkoznak, anélkül azonban, hogy e téren különösebb előrehaladás történt volna. Nyilvánvalóan a tanácsadó véleménykérs kezdeményezői – a javaslatot Indonézia terjesztette elő az el nem kötelezett államok részéről, de az indítvány mögött felsorakoztak bizonyos nem kormányközi nemzetközi szervezetek is –, a nukleáris fegyverek betiltásának ügyét sze-

vetségének Tanácsa fordult a Bírósághoz, a tanácsadó vélemény tárgya azonban államok közötti vitára vonatkozott, és az egyik érintett állam, Szovjet-Oroszország nem volt tagja a Nemzetek Szövetségének, aminek következtében a véleményezési eljárás lefolytatásához szükség lett volna Szovjet-Oroszország hozzájárulására, aki ezt megtagadta.

⁸ *Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict*. Advisory Opinion. I.C.J. Reports, 1996. 81. p.

⁹ Vö. FROWEIN, JOCHEN ABR. – OELLERS-FRAHM, KARIN: *Advisory Opinions*. In: Zimmermann, Andreas – Tomousschat, Christian - Oellers-Frahm, Karin (eds): *The Statute of the International Court of Justice. A Commentary*. Oxford University Press, 2006, 1411. p.

¹⁰ Oda bíró az egész ügyet a tanácsadó véleményezési eljárás karikatúrájának nevezte. *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, Advisory Opinion. Dissenting Opinion of Judge Oda. I.C.J. Reports, 1996. 369. p.

¹¹ Vö. *Interpretation of Peace Treaties with Bulgaria, Hungary and Romania (First Phase)* Advisory Opinion. I.C.J. Reports 1950, 71. p.

¹² *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, Advisory Opinion. I.C.J. Reports 1996, 236. p.

rették volna kimozdítani a holtpontról azzal, hogy az ENSZ legfőbb bírói fórumának állásfoglalását próbálták megszerezni, annak reményében, hogy a Bíróság kimondja, a nukleáris fegyverek alkalmazása, vagy az azokkal való fenyegetés a nemzetközi jogba ütközik. Nem véletlen, hogy annak idején a Nemzetközi Bíróság megkeresését a nukleáris hatalmak igen csak ellenezték, s végülis a véleménykérésről szóló 49/75 K közgyűlési határozat is igen csak szoros szavazással lett elfogadva.¹³

A Nemzetközi Bíróságnak a nukleáris fegyverekkel való fenyegetés és e fegyverek alkalmazásának jogszerűségével foglalkozó 1996-ban meghozott tanácsadó véleménye nem igazán azt tartalmazta, amit a véleménykérést kezdeményezők hallani szerettek volna. Hiszen a Bíróság kimondta azt, hogy a nemzetközi jogban nincsenek olyan szabályok, amelyek tiltanak, illetve amelyek megengednék a nukleáris fegyverek alkalmazását, vagy az azokkal való fenyegetést; ugyanakkor azonban a nemzetközi jog mai állapotára tekintettel a Bíróság nem tud végleges következtetésre jutni abban a kérdésben, hogy a nukleáris fegyverekkel való fenyegetés, vagy azok alkalmazása jogszerű-e vagy jogellenes, az önvédelem olyan szélsőséges körülményei között, amikor az állam léte a tét.¹⁴ E tanácsadó véleménnyel kapcsolatban elmondható: az államok olyan kérdésben várták a Bíróság állásfoglalást, amelyben maguk – különféle okok miatt – hosszú évek óta képtelenek voltak egyetértésre jutni, és valójában a Bíróság véleményével szerették volna pótolni a hiányzó megállapodást, ami végső soron egyfajta jogalkotói funkciót kölcsönözött volna a testületnek.¹⁵ Igaza volt tehát *Oda* bírónak, amikor rámutatott arra, hogy a Közgyűlés a Bíróságtól a saját álláspontjának megerősítését várta, hiszen kevés volt a valószínűsége annak, hogy a Bíróság döntésében kimondaná: a nukleáris fegyverekkel való fenyegetés vagy e fegyverek alkalmazása igenis jogszerű.¹⁶

II. A Marshall-szigetek fellépése és az új keresetek

Amikor 2014. április végén a Marshall-szigetek kilenc nukleáris fegyverrel rendelkező állam ellen keresettel fordult a Nemzetközi Bírósághoz, a legfőbb indítéka az volt, hogy a nukleáris leszerelés terén az elmúlt több mint négy évtized alatt nem volt igazi előrehaladás, és a nukleáris fegyverrel rendelkező államok valójában nem vették komolyan a nukleáris leszerelésre vonatkozó kötelezettségeiket. A keresetek benyújtása bizonyos szempontból nem volt egészen váratlan, miután különböző államok, NGO-k, civil szervezetek minden lehetséges fórumon évek óta hangsúlyozták, hogy a leszerelés terén

¹³ Másokkal együtt a javaslat ellen foglalt állást az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Franciaország és Oroszország; Kína pedig nem vet részt a szavazáson. De ellenezte, illetve tartózkodott a szavazástól több semleges állam is. Magyarország – más NATO államokkal, illetve e szervezetbe felvételüket kérő államokkal együtt – az ellenzők között volt. Egyébként maguk az el nem kötelezett államok sem voltak egységesek abban a kérdésben, hogy szükség van-e a Bíróság véleményére. A véleménykérést a közgyűlési szavazás során 78 állam támogatta, 43 ellenezte és 38 állam tartózkodott.

¹⁴ *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*. Advisory Opinion. I.C.J. Reports, 1996. 266. p.

¹⁵ Lényegében erre utalt *Oda* bíró is, amikor azt írta, hogy a nukleáris fegyverekről való döntés a genfi és a new york-i politikai tárgyalásokra tartozik és nem a hágai fórumra, amely a hatályos nemzetközi jog értelmezését csak tényleges szükség esetén adja meg. *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*. Advisory Opinion. Dissenting Opinion of Judge Oda. I.C.J. Reports, 1996. 373. p.

¹⁶ Uo. 332–333. pp.

nincs előrelépés és a nagyhatalmak ezzel kapcsolatos kötelezettségeiket – finoman szólva – negligálják.

A kilenc állam kiválasztásában a Marshall-szigeteket az vezethette, hogy ezen államokat tekintik nukleáris fegyverekkel rendelkezőknek, ámbar titkos nukleáris fegyver programokon gyaníthatóan más államok is dolgoznak, ilyenként említhető mindenkéltől Irán; egyébként a beperelt államok nukleáris kapacitásával kapcsolatban a Marshall-szigetek a Stockholmi Békekutató Intézet által közétett adatokra támaszkodott.¹⁷ A keresetek közül – joghatósági okok miatt, amelyekre még visszatérünk – csak három állam, az Egyesült Királyság, India és Pakisztán ellen benyújtott kereseteket hozták nyilvánosságra.

A Marshall-szigeteknek minden oka megvolt arra, hogy a nukleáris leszerelés éharcosaként lépjen fel. A mintegy 1500 szigetből és korallzátonyból álló állam 1983-ig az Egyesült Államok által igazgatott hadászati jelentőségű gyámsági terület volt, és az amerikai nukleáris robbantások jelentős részét e térségben hajtották végre.¹⁸ 1945 és 1988 között az Egyesült Államok a térségben 930 kísérleti nukleáris robbantást végzett, s noha a Marshall-szigeteken történt robbantások az Egyesült Államok kísérleti robbantásainak mintegy 14%-t tették ki, azok robbanóereje elérte az összes amerikai légköri kísérleti robbantásnak a 80%-t.¹⁹ Hozzá kell tennünk ezek a kísérletek az ENSZ Gyámsági Tanácsának „áldásával” történtek. Erre utal az, hogy amikor az érintett gyámsági terület lakosai az igazgató hatalommal szemben panasszal fordultak a Gyámsági Tanácshoz, hivatkozván arra, hogy a területen végrehajtott nukleáris kísérletek veszélyeztetik a lakosság egészségét, a Gyámsági Tanács válasza az volt, hogy „amennyiben az Igazgató Hatalom a nemzetközi béke és biztonság szempontjából szükségesnek tartja a nukleáris kísérleteket, úgy azokat folytathatja, de ügyelnie kell arra, hogy a lakosságot ne érje sugárártalom.”²⁰ Az Egyesült Államok javára legyen mondva, hogy a Marshall-szigetek 1983-ban történt függetlenné válása után a két állam közötti kapcsolatokat szabályozó *Compact of Free Association* elnevezésű szerződésben Washington elismerte felelősségét a mikronéziai szigetvilágban 1946. június 30 és 1958. augusztus 18. között végzett nukleáris kísérletekért és a kísérletek következtében egészségkárosodást vagy anyagi kárt szenvedettek számára vállalta kártérítés fizetését. A kártérítési igények elbírására 1988-ban létrehozták a *Marshall Islands Nuclear Claims Tribunal*-t.²¹ Mindezek

¹⁷ Az adatokat ld. KILE, SHANNON N., SCHELL, PHILLIP and KIRSTENSEN, M: *World nuclear forces*. In: Sipri Yearbook 2012. Armaments, Disarmament and International Security, Oxford University Press, 2012.

¹⁸ A Marshall-szigetek a két világháború között mandátumos terület volt, amelynek igazgatását Japán látta el. A II. világháború után a Marshall-szigeteket gyámsági igazgatás alá helyezték, és a területet egészen 1983-ig az Egyesült Államok igazgatta.

¹⁹ 1946. június 30 és 1958. augusztus 18. között az Egyesült Államok a Marshall-szigeteken 67 légköri nukleáris fegyverkísérletet végzett. Ezek közül az 1954. március 1-jei a Bikini szigeteken történt Bravo elnevezésű kísérletnél 15 megatonna robbanó anyagot használtak fel, amelynek pusztító ereje az ezerszerese(!) volt a Hirosimára ledobott atombombáénak. Egyébként volt olyan sziget, amelynek egész lakosságát a nukleáris kísérletek miatt átköltöztették egy másik a szigetre. Vö. LOUKA, ELLI: *Nuclear Weapons, Justice and the Law*. Edward Elgar 2011. 161. p.

²⁰ Ld. ezzel kapcsolatban a Gyámsági Tanács 1082/1954 sz. határozatát.

²¹ Az egészségkárosodások vonatkozásában a Japánra ledobott atombomba támadás túlélői, valamint a nevadai sivatagban 1951 januárjában és 1958 októberében, továbbá az 1962 júliusában végrehajtott légköri nukleáris kísérletek következtében egészségkárosodást szenvedettekkel körében végzett tudományos vizsgálatok alapján 36 olyan elváltozást azonosítottak, amelyeknek elszenvedői jogosultak voltak kártérítésre.

fényében különösen érdekesnek tűnik az, hogy 2014 tavaszán az Egyesült Államokkal szemben is eljárást indított a Marshall-szigetek kormánya, figyelemmel a két állam közötti rendkívül szoros kapcsolatokra; no meg arra, hogy az Egyesült Államok igen jelentős összegekkel támogatja a Marshall-szigeteket.

Visszatérve a Marshall-szigetek által a Nemzetközi Bíróság előtt kezdeményezett ügyekre, a beperelt kilenc állam közül öt – az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Franciaország, Kína és Oroszország – részese az 1968-ban megkötött a nukleáris fegyverek elterjedésének megakadályozásáról szóló szerződésnek (a továbbiakban: atomsorompó-szerződés), s e szerződés értelmében ezek az államok minősülnek nukleáris fegyverrel rendelkezőnek. A másik négy állam – India, Pakisztán, Észak-Korea és Izrael – nem csatlakozott az atomsorompó-szerződéshez, s ők *de facto* nukleáris fegyverrel rendelkező állammak minősülnek. A keresetekben – mint már említettük – a Marshall-szigetek legfőbb érve az, hogy a nukleáris leszerelést napjaink nemzetközi jogában szerződéses és szokásjogi szabályok írják elő, és a beperelt államok ebből fakadó kötelezettségeiknek nem tesznek eleget. A keresetekben egyébként részletes leírását találjuk azoknak a tényeknek, adatok, amelyekre a Marshall-szigetek állításait alapozza.²² Jelen írásunkban ezekre a tényekre, adatokra nem térünk ki, s kizárólag csak a jogi problémákra koncentrálnunk.

III. Joghatósági kérdések

A Marshall-szigetek által kezdeményezett kilenc eljárás közül tehát csak az Egyesült Királyság, India és Pakisztán ellen benyújtott kereseteket hozták nyilvánosságra, az Egyesült Államokkal, Franciaországgal, Kínával, Oroszországgal, Észak-Koreával és Izraellel szembeni keresetek még nem publikusak. Ennek oka az, hogy míg az előbb említett három állam és a Marshall-szigetek közötti jogvitákra nézve a Bíróság joghatóságának van alapja, addig a keresetek benyújtásakor a Marshall-szigetek és a hat állam között a kereset tárgyát képező vitára nézve a Bíróság joghatóságának nem volt alapja.

Meg kell jegyezni, hogy 1978 előtt más volt a helyzet, az ilyen keresetek is nyilvánosságra kerültek. A Bíróság Eljárási Szabályzatának 1978-ban történt módosítása során a 38. cikkbe beiktattak egy új rendelkezést, az 5. bekezdést, amelynek a korábbi az

²² Az Egyesült Királyság esetében ilyen tényként említik, hogy London jelentős fegyverkészletekkel rendelkezik, nukleáris arzenálját modernizálja, nem támogatott több, a nukleáris leszereléssel kapcsolatos ENSZ kezdeményezést. Így egyebek között 2012. januárjában ellenezte a Közgyűlés azon határozatát (UNGA Resolution A/Res/67/56), amely egy nyitott összetételű munkabizottság felállításáról rendelkezett, azzal a feladattal, hogy előmozdítsák a sokoldalú nukleáris leszerelési tárgyalásokat egy nukleáris fegyverek nélküli világ létrehozása és fenntartása érdekében. Hasonlóképpen a 2013. szeptember 26-i a nukleáris leszereléssel foglalkozó első magas szintű közgyűlési ülés megtartását az Egyesült Királyság nem támogatta, az ülés nyomán elfogadott azon közgyűlési határozat ellen szavazott, amely sürgette a Leszerelési Konferencia keretében tárgyalások folytatását a nukleáris fegyverek teljes betiltását és kiküszöbölését kimondó szerződés megkötéséről. Indiával és Pakisztánnal szemben az alapvető vádpont az, hogy évtizedekkel az atomsorompó szerződés megkötése után sem csatlakoztak az okmányhoz, nem tesznek eleget a nemzetközi szokásjog alapján fennálló a nukleáris leszereléssel kapcsolatos jóhiszemű tárgyalások folytatására vonatkozó kötelezettségeiknek, ehelyett nukleáris fegyverkísérleteket hajtottak végre, létrehozták nukleáris arzenáljukat, amelyeket folyamatosan fejlesztenek, és az átfogó atomcsend-egyezményt sem írták alá, illetve ratifikálták.

1946-os, illetve az 1972-es Eljárási Szabályzatában nem volt előzménye. Ennek lényege, hogy ha egy állam úgy fordul keresettel a Bírósághoz, hogy az alperes állam részéről a Bíróság joghatóságának valamilyen formában való elfogadása még nem történt meg, úgy a keresetet továbbítják az alperes állam részére. Ebben az esetben az ügyet ekkor még nem „iktatják”, illetve azt nem veszik fel a Bíróság előtt szereplő ügyek jegyzékébe, s az ügygel kapcsolatban semmiféle intézkedésre nem kerülhet sor, mindaddig, amíg a beperelt állam az adott ügyben nem járul hozzá a Bíróság joghatóságához. A Bíróság tehát az ilyen kereseteket nem utasítja el, s azt a keresetet betervező állam részéről az adott vita bírói rendezésére vonatkozó egyfajta ajánlatként fogják fel. Ha az alperes állam ezt az ajánlatot elfogadja, akkor többé nem hivatkozhat a Bíróság joghatóságának hiányára.²³ A korábbi Eljárási Szabályzat értelmében az ilyen ügyeket is felvették a Bíróság előtt szereplő ügyek jegyzékére, s ha az alperes állam az eljáráshoz nem járult hozzá, akkor az ügyet levették napirendről. Miután az ilyen, minden jogi alapot nélkülöző kereseteket az államok gyakran egyfajta demonstratív politikai lépésnek szánják, így az új szabályozás mindenképpen jobban megfelel annak az elvnek, hogy a Bíróság joghatósága kizárólag csak a felek kifejezett hozzájárulásán alapulhat. Igaza van tehát *Geneviève Guyomar*-nak, amikor rámutat arra, hogy ha az ilyen megkeresést az alperes állam elutasíthatja, ami vitathatatlanul jogában áll, „akkor pedig kerülni kell, hogy az ügy szükségtelen nyilvánosságot kapjon, és azt esetleg politikai célokra használják fel.”²⁴

A Marshall-szigetek által kezdeményezett kilenc ügy közül három ügyben – úgy tűnik – fennáll a Bíróság joghatósága, miután mind a felperes állam, mind pedig az Egyesült Királyság, India és Pakisztán részese a Bíróság kötelező joghatósági rendszerének, így ezek esetében a Marshall-szigetek a Bíróság joghatóságát a saját, pontosan egy évvel korábban kelt, illetve a három állam kötelező joghatósági nyilatkozataira alapította. A többi hat állam, az Egyesült Államok, Franciaország, Kína, Oroszország, Észak-Korea és Izrael nem részese a Bíróság kötelező joghatósági rendszerének, s ezen államok és a Marshall-szigetek közötti viszonylatban nem jött létre kompromisszum, illetve nincs hatályban olyan szerződéses kikötés, amely megalapozná a Marshall-szigetek által benyújtott keresetek vonatkozásában a Bíróság joghatóságát. E hat állam ellen tehát a Marshall-szigetek abban a reményében indított eljárást – a keresetekben utalva a Bíróság Eljárási Szabályzata 38. cikkének 5. bekezdésében foglaltakra –, hogy a beperelt államok hozzájárulnak majd a Bíróság eljárásához, és így ezekben az esetekben a Bíróság joghatósága a *forum prorogatum* alapján fennállhat.²⁵

A Nemzetközi Bíróság kötelező joghatósági rendszerében részes három állam, az Egyesült Királyság, India, valamint Pakisztán – hasonlóan az alávetési nyilatkozatot tett államok többségéhez – nem minden korlátozás nélkül fogadta el a Bíróság kötelező joghatóságát, s alávetési nyilatkozataikba beiktattak több fenntartást. Előfordulhat tehát,

²³ GUYOMAR, GENEVIEVE: *Commentaire du Règlement de la Cour internationale de Justice*. Éditions A. Pedone, Paris, 1983. 244. p.

²⁴ Uo. 245. p.

²⁵ A *forum prorogatum*mal kapcsolatban ld. ROSENNE, SHABTAL: *The Law and Practice of the International Court 1920-2005* (4th edition with the assistance of Yaël Ronen, Martinus Nijhoff Publishers 2006) vol. II. 672–676. pp.

hogy a Marshall-szigetek által benyújtott keresetek kapsán a három áll élni fog e korlátozások adta lehetőségekkel.

Az Egyesült Királyság 2004 évi és India 1974-es alávetési nyilatkozata tartalmazza a rajtaütésszerű keresetek kivédésére vonatkozó azt a fenntartást, miszerint a Bíróság joghatósága nem áll fenn azon államok vonatkozásában, amelyek a kereset benyújtását megelőző 12 hónapnál rövidebb ideje ismerték el a Bíróság kötelező joghatóságát.²⁶ Tekintettel arra, hogy a Marshall-szigetek úgy tűnik betartotta ezt a 12 hónapot, így a rajtaütésszerű keresetek kivédésére vonatkozó fenntartásra az Egyesült Királyság, illetve India nemigen hivatkozhat. Mindkét állam deklarációjában azonban a rajtaütésszerű keresetek kivédésére vonatkozó fenntartásnak van egy másik része is, amely szerint a Bíróság joghatósága nem áll fenn az olyan ügyek vonatkozásában, amelynél az ellenérdeklő fél a Bíróság joghatóságát kizárólag az adott ügyben szereplő vita tekintetében vagy egy adott vitának a Bíróság elé terjesztése végett fogadta el.²⁷ Nem zárható ki, hogy az Egyesült Királyság és India megpróbálja majd a rajtaütésszerű keresetek kivédésére vonatkozó fenntartásait e kitétele alapján vitatni a Bíróság joghatóságát. A fenntartásra való hivatkozásra egyébként az Egyesült Királyság részéről már volt példa, mégpedig az *Erőszak alkalmazásának jogszerűsége* (Jugoszlávia v. Egyesült Királyság) ügyben, amelyet a *Milosević-i* Jugoszlávia indított tíz NATO tagállam, köztük az Egyesült Királyság ellen.²⁸

Ami Pakisztánt illeti, ennek az államnak 1960-ban kelt alávetési nyilatkozatába Islamabad befoglalta a Nemzetközi Bíróság kötelező joghatósági rendszerére gyakorolt egyik legdestruktívabb korlátozást, az ún. *Vandenberg*-fenntartást. Ennek lényege, hogy a multilaterális szerződések alapján felmerülő vitákra a Bíróság joghatósága csak akkor áll fenn, (i) ha a szerződésben részes és a Bíróság döntése által érintett valamennyi fél részt vesz a Bíróság előtti eljárásban, illetve (ii) ha a pakisztáni kormány külön hozzájárul a Bíróság joghatóságához.²⁹ Erre a fenntartásra azonban a Marshall-szigetek által megindított ügyben Pakisztán nem hivatkozhat, miután esetében – nem lévén az atomsorompó-szerződésnek részese – e szerződésben foglaltak szerződéses szabályként vele szemben nem érvényesíthetők, így a szerződésnek pakisztáni részről való megsértésének vádja nem hozható fel. Más szerződéses kötelezettség megszegéséről viszont a keresetben nincs szó. Gyanítható, hogy éppen a *Vandenberg*-fenntartásra való esetleges pakisztáni hivatkozás kizárása végett a Pakisztán elleni keresetben nem utalnak más nemzetközi szerződésre.

A három ügynek a joghatóság szempontjából van egy érdekes vetülete. A Marshall-szigetek 2013. április 24-i alávetési nyilatkozata 1. bekezdésének ii) pontja kizárja a Bíróság joghatóságát az olyan viták tekintetében, amelyek esetében bármelyik fél a Bíróság kötelező joghatóságát csak e vita vonatkozásában vagy ezen vita céljából ismerte el. Ha tehát a Bíróság kötelező joghatósági rendszerében részes három államnak, az Egyesült Királyságnak, Indiának és Pakisztánnak netán sikerülne bebizonyítania, hogy a

²⁶ Egyébként nyilvánvalóan e fenntartásra volt figyelemmel a Marshall-szigetek kormánya, amikor saját alávetési nyilatkozatának letétele után pontosan egy évvel fordult kilenc keresettel a Bírósághoz.

²⁷ Ld. ezzel kapcsolatban az 1974-es indiai alávetési nyilatkozat 5. pontját és a 2004-ben kelt angol deklaráció (iii) pontját, amelyek egyébként majdhogynem szó szerint azonos szövegűek.

²⁸ Vö. a szerzőtől *A Nemzetközi Bíróság kötelező joghatósági rendszere*. KJK-Kerszöv, 2005. 185. p.

²⁹ Ld. Pakisztán 1960-ban kelt alávetési nyilatkozatának c) pontját.

Marshall-szigetek éppen a nukleáris leszereléssel kapcsolatos kötelezettségek megszegésére vonatkozó vitáknak a Nemzetközi Bíróság elé vitele céljából fogadta el – pontosan a keresetek benyújtása előtt egy évvel – a Bíróság kötelező joghatóságát, úgy a Marshall-szigetek kötelező joghatósági nyilatkozatában foglalt fenntartásra a viszonyosság alapján még akár hivatkozhatnának is.

Mint már említettük, a Marshall-szigetek kereseteinek benyújtása idején a Bíróság joghatósága hat állam esetében nem állt fenn; a hat állam között négy nagyhatalom, az Egyesült Államok, Franciaország, Kína és Oroszország, továbbá két *de facto* nukleáris állam, Izrael és Észak-Korea található. Ami a négy nagyhatalmat illeti, kevés a valószínűsége annak, hogy hajlandók lennének a Marshall-szigetek által kezdeményezett ügyekben hozzájárulni a Bíróság előtti eljárásához. Kétségtelen ilyen hozzájárulás éppen az egyik nagyhatalom, Franciaország részéről a 2000-es évek elején két ügyben is előfordult, ezek azonban tárgyukat tekintve teljesen más jellegű jogviták voltak, mint a Marshall-szigetek által kezdeményezett ügy.³⁰ Ismerve a másik három nagyhatalomnak a Bíróság irányába való alapvetően tartózkodó magatartását, nem igen remélhető, hogy beleegyezésüket fogják adni a Bíróság eljárásához, főleg egy világpolitikai szempontból olyan kényes kérdésben, mint a nukleáris leszerelés. Nagyjából ugyanez mondható Izraelről is. Szintén kevés a valószínűsége annak, hogy a nukleáris fegyverek elterjedésével kapcsolatos kötelezettségeit nyíltan megszegő, s a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség biztosítéki ellenőrzési rendszerét kijátszó, az Ügynökség Kormányzó Tanácsának határozataival nyíltan szembe helyezkedő Észak-Korea hozzájárul majd a Bíróság eljárásához.

IV. A nukleáris leszerelés a nemzetközi jog szerződéses és szokásjogi szabálya

A Marshall-szigetek a Bírósághoz benyújtott kilenc keresetében alapvetően abból indult ki, hogy a nukleáris leszerelést napjaink nemzetközi jogában szerződéses és szokásjogi szabályok írják elő, és a beperelt kilenc állam ezzel kapcsolatos kötelezettségeiknek nem tesznek eleget. A felperes állam a leszereléssel kapcsolatos szerződéses kötelezettség tekintetében mindenekelőtt az atomsorompó-szerződés VI. cikkére hivatkozik,³¹ amely a következőképpen szól: „E Szerződés minden egyes részese kötelezi magát, hogy jóhiszemű tárgyalásokat folytat a nukleáris fegyverkezési verseny mielőbbi megszüntetése és a nukleáris leszerelés érdekében hozandó hatékony intézkedésekről, valamint egy szigorú és hatékony nemzetközi ellenőrzés mellett megvalósítandó általános és teljes leszerelési szerződésről.”

³⁰ Ld. ezzel kapcsolatban a *Certain criminal proceedings in France* (Republic of Congo v. France), valamint a *Certain Questions of Mutual Assistance in Criminal Matters* (Djibouti v. France) ügyeket.

³¹ Az ezzel kapcsolatos érvek az Egyesült Királyság ellen benyújtott keresetben találhatóak, minden valószínűség szerint ugyanez van a másik négy atomhatalommal szembeni keresetekben is, amelyek azonban nem kerültek nyilvánosságra. Vö. Application instituting proceedings against the United Kingdom by the Republic of the Marshall Islands to the International Court of Justice. Re: Obligation to pursue in good faith and conclude negotiations leading to nuclear disarmament. 29-30. <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&k=ef&case=160&code=miuk&p3=0>

Kétségtelen, az atomsorompó-szerződés a nukleáris leszerelés kötelezettségét a szerződésben részes valamennyi államra, vagyis, a nemzetközi közösség államainak elsöprő többségére vonatkoztatja (a vélemény meghozatalakor 182 állam volt részese a szerződésnek),³² és ez az atomsorompó-szerződés minden egyes részesének egyénileg is kötelezettsége.³³ Ugyanakkor azonban mindenképpen egyet lehet érteni azzal az állásponttal – s lényegében erre utalnak a Marshall-szigetek által a Nemzetközi Bíróság előtt kezdeményezett eljárások is –, miszerint, a nukleáris leszerelés elsősorban a nukleáris fegyverrel rendelkező államoktól várható, hiszen a szerződés alapján jogszerűen csak ezek az államok birtokolhatnak nukleáris fegyvereket.

A Bírósághoz benyújtott kereseteiben a Marshall-szigetek az atomsorompó-szerződés VI. cikkét a *Nukleáris fegyverekkel való fenyegetés, illetve e fegyverek alkalmazásának jogszerűsége* tekintetében meghozott tanácsadó véleményben foglaltak alapján értelmezte, de utalt bizonyos közgyűlési határozatokra,³⁴ és az atomsorompó-szerződést felülvizsgáló konferenciákon elfogadott dokumentumokra is.³⁵ A leszerelés szempontjából különös jelentőséggel bír a 2000-ben megtartott felülvizsgálati konferencián az atomsorompó szerződés VI. cikkének alkalmazásával kapcsolatos erőfeszítésekkel összefüggésben elfogadott tizenhárom pontból álló dokumentum.³⁶

A Marshall-szigetek az 1996-os tanácsadó véleménynek elsősorban azokra a megállapításaira hivatkozott, miszerint a leszereléssel kapcsolatos tárgyalásokat jóhiszeműen kell folytatni, és ez nem csak a tárgyalások folytatásának kötelezettségét jelenti, hanem azt is, hogy ezeken a tárgyalásokon eredményre jussanak.³⁷ A leszerelés szempontjából talán a legfontosabb a vélemény rendelkező részének a Bíróság tagjai által egyhangúan elfogadott 2.F pont, amely szerint „létezik a tárgyalások jóhiszemű folytatására vonatkozó kötelezettség és a tárgyalások lezárásának eredményeképpen létre kell jönnie az átfogó leszerelésnek, szigorú és hatékony nemzetközi ellenőrzés mellett.”³⁸

Meg kell jegyezzük, hogy mind a Bíróság tagjai által közzétett véleményekben, mind pedig a szakirodalomban többen bírálták a Bíróságot, amiért a *Nukleáris fegyverekkel való fenyegetés, illetve e fegyverek alkalmazásának jogszerűségére* vonatkozó tanácsadó véleményében értelmezte az atomsorompó-szerződésnek a leszereléssel foglalkozó VI. cikkét, holott erről a véleménykérésben nem volt szó. *Guillaume* bíró szerint a Bíróság *ultra petita* járt el, amikor a leszereléssel kapcsolatban bizonyos megállapításokat tett.³⁹

³² Vö. *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*. Advisory Opinion. I.C.J. Reports, 1996. 263–264. pp.

³³ JOYNER, DANIEL H.: *Interpreting the Nuclear Non -Proliferation Treaty*. Oxford University Press. 2011. 101–103. pp.

³⁴ A Közgyűlés a Nemzetközi Bíróság 1996-os tanácsadó véleményének meghozatalát követően minden évben foglalkozott a véleményben foglaltak következményeivel.

³⁵ A felülvizsgálati konferenciákról maga az atomsorompó szerződés rendelkezik VIII. cikkének 3. bekezdésében. E szerint a szerződés hatálybalépésétől számított öt év elteltével konferencián vizsgálják meg, hogyan érvényesül a szerződés és rendelkezései megvalósulnak-e. Ezt követően öt éves időközönként a szerződés részesének többsége kérheti további ilyen konferenciák összehívását. Ennek alapján felülvizsgálati konferenciát tartottak 1975-ben, 1980-ban, 1985-ben, 1990-ben, 1995-ben, 2000-ben, 2005-ben és 2010-ben. A következő felülvizsgálati konferencia 2015-ben lesz.

³⁶ Ld. NPT/CONF. 2000/28 (Parts I. and II.) 14–15. pp.

³⁷ Vö. *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*. Advisory Opinion. I.C.J. Reports, 1996. 264. p.

³⁸ Uo. 267. p.

³⁹ Uo. Separate Opinion of Judge Guillaume, 287. p.

Christopher Ford – aki számos az atomSOROMPÓ-szerződéssel és fegyverzetellenőrzési kérdésekkel kapcsolatos konferencián képviselte az Egyesült Államokat – egy cikkében a Bíróságnak az atomSOROMPÓ-szerződés VI. cikkével kapcsolatos megállapításait *obiter dictum*-nak nevezi, s azon az állásponton van, hogy – miután senki nem kérte a Bíróságot, hogy értelmezze a VI. cikket – a testület ezzel kapcsolatos buzgósága valójában hatáskörének túllépéséhez vezethet.⁴⁰

A Marshall-szigetek kereseteiben foglaltak elbírálásának szempontjából egyébként közömbös, hogy a Bíróság „túllépte-e hatáskörét”, amikor tanácsadó véleményében a leszereléssel is foglalkozott és értelmezte az atomSOROMPÓ-szerződés VI. cikkét. A tanácsadó véleményezési ügyeknél ugyanis az *ultra petita* kérdése másképpen merül fel, mint peres ügyeknél, annál is inkább, mert a tanácsadó véleményeknél sokkal nagyobb szabadsággal rendelkezik a Bíróság a tekintetben, hogy a hozzá intézett kérdést értelmezze és átfogalmazza.⁴¹

Vannak azonban olyan szerzők is, akik úgy vélik, hogy a Nemzetközi Bíróság a nemzetközi közösségnek hatalmas szolgálatot tett, amikor a nukleáris leszereléssel összefüggésben kitért az atomSOROMPÓ-szerződés VI. cikkére.⁴² Ez utóbbi állásponttal mindenképpen egyet kell értenünk, már csak azért is, mert az atomSOROMPÓ-szerződés egyik gyenge pontjaként éppen a leszereléssel kapcsolatos rendelkezéseket szokták említeni. Míg ugyanis az atomSOROMPÓ-szerződés másik két alapvető pillérével, a non-proliferaációval és a nukleáris energia békés célokra való felhasználásának kérdésével aránylag részletesen foglalkozik az okmány, addig a harmadik pillérről, a nukleáris leszerelésről a preambulumon kívül mindössze egyetlen szakasz rendelkezik, s itt sem található bármiféle utalás határidőkről, vagy arról, hogy a világ nukleáris arzenáljának megsemmisítése – akár csak hozzávetőlegesen is – mikorra várható. Nem vitatva a Bíróság tanácsadó véleményének a leszerelés szempontjából való jelentőségét, nem hallgatható el, hogy a vélemény bizonyos szempontból ugyanabban a hibában szenved, mint maga az atomSOROMPÓ-szerződés, nevezetesen, hiányzik bármiféle utalás a leszereléssel kapcsolatos határidőkre, illetve a leszerelési tárgyalások folytatásának fórumára nézve.⁴³ Szintén nem található válasz arra a kérdésre, hogy valójában hogyan valósítható meg a nukleáris leszerelés, mit értünk nukleáris leszerelés alatt.

A Marshall-szigetek a három nyilvánosságra hozott keresetben – szinte szó szerint azonos megfogalmazásban – amellet érvel, hogy a nukleáris leszerelés napjaink nemzetközi jogában nem csak szerződéses, hanem szokásjogi szabályként is érvényesül.⁴⁴ Ezzel összefüggésben utalás történik különféle ENSZ Közgyűlési határozatokra, s idézik *Bedjaoui*-nak, a Bíróság elnökének a tanácsadó vélemény meghozatalakor tett nyilatkozatát, miszerint az államoknak az a kettős kötelezettsége, hogy a nukleáris leszerelés-

⁴⁰ FORD, CHRISTOPHER A.: *Debating Disarmament: Interpreting Article VI of the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons*. Non-Proliferation Review, vol. 14, No.3, November 2007. 402. p.

⁴¹ Vö. KOLB, ROBERT: *The International Court of Justice*. Hart Publishing 2013, 1077–81. pp.

⁴² BOSCH, MIGUEL MARIN: *The Non-Proliferation Treaty and its Future*. In: BOISSON DE CHAZOURNES – SANDS 1999, 388. p.

⁴³ Vö. MATHESON, MICHAEL J.: *The Opinions of the International Court of Justice on the Threat or Use of Nuclear Weapons*. American Journal of International Law, 1997. 367–397. pp., 434. pp.

⁴⁴ Ld. Egyesült Királysággal szembeni kereset 86-92. bek., Indiával szembeni kereset 41-49. bek., Pakisztán elleni kereset 36-44. bek. Gyanítható, hogy a szokásjoggal kapcsolatos érvek a többi hat keresetben is ugyanezt tartalmazzák.

lésről tárgyaljanak és a kívánt célt elérjék ötven év alatt szokásjogi jellegű szabállyá vált.⁴⁵ Az Indiával és Pakisztánnal szemben benyújtott kereseteiben a Marshall-szigetek erőteljesen hangsúlyozza, hogy a leszerelési kötelezettség *erga omnes* jellegű, mondván, „a vélemény végén lévő konklúziók egyenértékűnek tekinthetők annak kimondásával, hogy a VI. cikkben foglaltak *erga omnes* kötelezettségeknek minősülnek.”⁴⁶

A Marshall-szigetek által beperelt és az atomsorompó-szerződésben nem részes államokkal összefüggésben érdemes megjegyezni, hogy a Nemzetközi Bíróság által nyilvánosságra hozott rövid közlemény szerint Észak-Koreát is az atomsorompó-szerződésben nem részes államok közé sorolta a Marshall-szigetek, ami azért érdekes, mert Észak-Korea 2003-ig részese volt az atomsorompó-szerződésnek, 2003. január 10-én azonban felmondta az okmányt.⁴⁷ Ez a lépés annak idején a nemzetközi közösség államainak körében nagy vitát váltott ki, s többen megkérdőjelezték az atomsorompó-szerződés felmondásának jogszerűségét. Miután az Észak-Koreával szembeni kereset nem hozták nyilvánosságra, nem lévén a Bíróság joghatóságának alapja, s Észak-Koreának az eljárás folytatására vonatkozó beleegyező nyilatkozata még várat magára, így nem lehet tudni ezen állammal szemben benyújtott keresetben mi található. Észak-Korea esetében azonban a Marshall-szigetek nyugodtan hivatkozhatna a Nemzetközi Atomenergia Ügynökséggel megkötött biztosítéki egyezmény sorozatos megsértésére, valamint az Ügynökség Kormányzó Tanácsa és a Biztonsági Tanács által meghozott határozatok semmibe vételére.

Az atomsorompó-szerződésnek 1968-ban történt aláírásával megkötött a nagy alku a nukleáris fegyverrel rendelkező és az azzal nem rendelkező államok között.⁴⁸ Az alku lényege: a nukleáris fegyverrel nem rendelkező államok egyszer és mindenkorra lemondtak arról, hogy birtokoljanak nukleáris fegyvereket; a nukleáris fegyverrel rendelkező államok pedig vállalták, hogy a teljes nukleáris leszerelés érdekében jóhiszemű tárgyalásokat folytatnak. Az államok egy része úgy véli, hogy az atomsorompó-szerződésben részes nukleáris fegyverrel nem rendelkező államok elsöprő többsége – néhány renitens állam kivételével – betartotta vállalását, míg a nukleáris fegyverrel rendelkező államok ezt a kötelezettségüket negligálják.⁴⁹ Hiszen a nukleáris fegyverrel rendelkező államok mindig is a non-proliférációt részesítették előnyben, a leszerelést pedig

⁴⁵ Ld. *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*. Advisory Opinion. I.C.J. Reports, 1996. Declaration of President Bedjaoui, 268-274. pp.

⁴⁶ Az Indiával és Pakisztánnal szembeni kereseteket ld. <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&k=fc&case=159&code=mipak&p3=0> és <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&k=2a&case=158&code=miind&p3=0>

⁴⁷ A szerződésben részes államoknak megoszlik a nézete a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságnak az atomsorompó-szerződés szerinti státusa tekintetében.

⁴⁸ CORTRIGHT, DAVID – VÄYRYNEN, RAIMO: *Towards Nuclear Zero*. Routledge, 2010. 40. p.

⁴⁹ Éppen ezért az atomsorompó szerződés megkötése után 25 évvel megtartott ötödik felülvizsgálati és kiterjesztési konferencián több állam ellenezte, hogy a nukleáris fegyverrel nem rendelkező államok hozzájáruljanak a szerződés korlátlan időre szóló meghosszabbításához.

elhanyagolták, s az atomsorompó-szerződésnek erre vonatkozó rendelkezéseit nem a szerződés tárgyának és céljának fényében értelmezik.⁵⁰

2014 tavaszán a leszerelés terén való előrehaladással elégedetlen államok részéről a Marshall-szigetek lépett fel, amikor kilenc nukleáris fegyverrel rendelkező állammal szemben keresettel fordult a Nemzetközi Bírósághoz. A keresetek benyújtása vitathatatlanul arra utal, hogy az államok egy csoportja ismét a Nemzetközi Bíróságtól várja egy olyan problémának a megoldását, amelyet a politikusok nem hajlandóak, illetve nem képesek rendezni.

A Marshall-szigetek által kezdeményezett kilenc ügyben, ha valamelyik egyáltalán eljut az érdemi szakaszhoz, a Bíróságnak nem lesz könnyű feladata. Esetleges döntése attól is függ, hogy a leszerelés szűkebb vagy tágabb fogalmát fogadja majd el.⁵¹ A felperes állam érveit alapvetően a Nemzetközi Bíróságnak a *Nukleáris fegyverekkel való fenyegetés, illetve e fegyverek alkalmazásának jogszerűségével* kapcsolatos tanácsadó véleményében foglaltakra alapítja. Ismeretes azonban, hogy a tanácsadó véleményekben foglaltak még a véleményt kérő szervet sem kötik, s – amint azt az ENSZ legfőbb bírói fóruma több ügyben maga is megállapította, – a Bíróság válasza csak tanácsadó jellegű, és mint ilyen nem rendelkezik kötelező erővel.⁵² A tanácsadó vélemények „kötőerejével” kapcsolatban *Rosenne* rámutat arra, hogy a Bíróság tanácsadó véleményeiben *erga omnes* mondja ki, hogy mi a jog, az azonban már egy másik kérdés, hogy a tanácsadó véleményben foglaltak mennyiben tudnak beépülni a nemzetközi jog szövetébe.⁵³ Úgy tűnik, hogy a Marshall-szigetek által kezdeményezett ügyekben a Bíróság egyik feladata lesz annak kiderítése, hogy az 1996-os tanácsadó véleményében tett megállapításai „mennyire épültek be a nemzetközi jog szövetébe.”

⁵⁰ JOYNER 2011, 108. p.

⁵¹ A leszerelés fogalmának értelmezésével kapcsolatban ld. KIERNAN, PAUL M.: „Disarmement” under the NPT: Article VI in the 21st Century. Michigan State International Law Review, vol. 20. 2012. 381–400. pp.

⁵² Cf. Interpretation of Peace Treaties with Bulgaria, Hungary and Romania (First Phase) Advisory Opinion. I.C.J. Reports 1950, 71. p.

⁵³ Vö. ROSENNE 2006 (vol. III.), 1699. p.